

РЕЦЕНЗИЯ

за трудовете на доц. д-р Корнелия Димова Славова,
представени за участие в конкурс за професор по направление
2.1 Филология (американска култура и литература),
обявен в ДВ, бр. 4 от 16. 01. 2015 г., стр. 219

Доцент д-р Корнелия Славова е единствен кандидат по обявения конкурс. Тя участва в конкурса с 27 научни публикации: 1 монография, 1 учебник, 2 книги (съставителство), 2 тематични броя на научно списание (редакторство) и 21 статии - всички от периода 2007 г. - 2015 г. след придобиване на научното звание „доцент”.

Научните интереси на доц. Славова са отдавна известни и утвърдени през годините от многобройните ѝ участия в наши и международни научни форуми, от редицата ѝ авторски и съавторски трудове, от ярката ѝ преподавателска дейност – всичко издържано в параметрите на едно посветено и последователно мислене, на целенасочено и културно научно поведение. Доц. Славова разгръща своята изследователска дейност в поне пет обособени, но, естествено, и преливащи една в друга сфери: проблемите на межкултурните контакти от гледна точка на рецепцията на американската драма на българска сцена; съвременната американска литература; културологичните съпоставки, фокусирани върху американската популярна култура; джендър изследванията (gender studies); теорията и практиката на превода, най-вече превода на съвременна американска драматургия и англоезична критика.

Монографичното изследване на Корнелия Славова *Американската драма на българска сцена: театърът като превод на култури* си поставя сложна, многоизмерна и мащабна задача: да навлезе в особеностите, тенденциите, американската (неевропейската) специфика на американската драма на 20 век и да проследи нейните превъплъщения на

българска сцена, в български културен контекст през десетилетията. Намирам за особено важно веднага да подчертая, че още с първите си редове книгата посочва своя ясен избор на изследователски периметър: не пребогатото и необозримо за която и да било разработка поле на съвременната американска драматургия, а тези американски пиеси, които са се сдобивали с български живот през седемдесетгодишния период, който авторката ще оглежда и тълкува. В този двоен фокус ще се разгръща мисленето на Корнелия Славова, повеждайки из неизбродимите дебри на култури и межкултурни общувания, на драматургични решения и театрални постановки, случвали се както в собствената, така и в приемащата култура, така поставяйки и оригинално разгръщайки големите въпроси на естетическата рецепция, много пъти у нас претоварвана идеологически. Изследването не само заявява, че е първо що се отнася до обглеждането и осмислянето на сложните процеси на навлизането на американската драма в България, но и с пълно основание отстоява себе си като пионерско що се отнася до проучването на рецепцията на американската литература и култура у нас изобщо. Което означава културни американо-български съпоставки и поддържане на фокуса на вниманието върху превода като межкултурно (езиково, поетическо, идеологическо) пространство, постоянно заявявано съзнание за културологичния обрат в науката за превода, както, разбира се, за спецификите и отношенията на превод – постановка / представление – театър – аудитория – критически отзиви (критическа рецепция) на постановката с ясна историческа (хронологическа) перспектива. Доц. Славова постига всичко това с голяма убедителност, проследявайки историята на постановките, сценичните трансформации и интерпретации наред с критическата рецепция през годините на най-значимите пиеси на Юджин О'Нийл, Лилиан Хелман, Артър Милър, Тенеси Уилямс, Едуард Олби, Уилям Гибсън и други американски автори, поставяни на наша сцена във времето от края на 30-те години на 20 век до днес.

След уводните думи и първоначалното въвеждане на теоретичната рамка и методология, изследването се разгръща в анализ на навлизането на американската драма в България и дългия път към откриването и поставянето на Юджин О'Нийл на българска сцена. Както в повечето европейски страни, отбелязва Славова, именно О'Нийл проправя пътя на американската драма и у нас (с. 36) – в края на 30-те години, във време тревожно и

несигурно заради двете световни войни, когато при това българският театър се раздвоява дали да набляга на националните интереси и да защитава родната драматургия, или да възпитава българската публика, като отваря хоризонтите за световните постижения. Пътят на американския нобелист към българската публика се оказва доста неравен и авторката оправдано го разглежда в три периода: появяване на българска сцена преди Втората световна война, дълго отсъствие от българската сцена през ранните социалистически години, та чак до средата на 70-те, преосмисляне на драматургията му в постсоциалистическите години (с. 38). Така поемат нейните разсъждения и достигат до доста любопитните и важни наблюдения, че, съдейки по критическите отзиви, трагичното светоусещане на О'Нийл лесно трогва българските зрители (с. 45), както и за повдигнатия дебат по „женския въпрос“ (тема, безспорно винаги интересна за Славова), за просторечния език на американския автор като „културна новост“ в наш контекст (с. 46). Отсъствието на О'Нийл от българската сцена през социалистическите десетилетия Славова основателно обяснява с враждебността към всичко „западно“ и - с умела препратка към практиките в Съветския блок – посочва, че доколкото все пак е имало известен интерес, то се е дължало на пренареждане на ценностите, т.е. не голямото изкуство, а присъствието на онеправданите. Така в тази глава се стига до бума на поставянето на американския Нобелов лауреат на наша сцена от 1975 година нататък, което се извежда и във връзка с поставянето на другите големи американски драматурзи у нас – Артър Милър и Тенеси Уилямс.

След като отделя внимание на американската драма в контекста на новия социалистически театър – на „драмата“ на американската драма сред зараждащия се социалистически театър, започнала с постановките на Лилиан Хелман и Артър Милър, Славова се съсредоточава върху творчеството на Артър Милър и присъствието му на българска сцена: под твърде сполучливо намереното заглавие „политика срещу поетика“ (с. 93). Въввела Артър Милър с наблюдението, че той представя в пиесите си една друга Америка – пълна със социални напрежения, политически и идеологически противоречия, Америка от времето на Студената война, авторката се насочва към следвоенна Европа и България, за да проследи събитията от гледна точка на пиесите на Милър и техните сценични интерпретации през периода. Става ясно, че навлизането на Милър в България в

края на 40-те години е почти в синхрон с постановъчната история на драматурга в САЩ и Европа – Германия, Франция, Италия, Испания. Умело и убедително Корнелия Славова проследява „вълните” на тази история у нас през социалистическите десетилетия: погледът ѝ преминава през редица отзиви в българската критика, за да намира последователно обясненията в постановките за „правдата” на малкия човек и „мракобесието” на капиталистическите лидери, за „жестокия капитализъм”, подложен на „разгромяваща критика” от американския драматург, но без да бъде посочена възможност за „изход”, за „лечение на социалните недъзи” (до болка познатите клишета от онези години), в профанираните тълкувания на американската мечта и консуматорската култура на американското общество, в разминаванията в представите за реализъм у нас и в западната драматургия, т.е. в невъзможността на т.нар. „социалистически” реализъм да поеме в понятията на класовата борба и задължителната победа на „онеправданите” една друга представа за реализъм (с.110). Интересна и добре проведена е контрастната съпоставка между триумфа на Милър през 60-те години (все едно от основанията) и мълчанието по отношение на Милър през 70-те и 80-те години – тук, разбира се, с ярък акцент върху чешките събития, та до преосмислянето – кога по-адекватно, кога по неадекватно – на Милър у нас след промяната и в плана на смъртта на българските илюзии, в „призмата на съпреживяването на несигурността във време на криза” (с. 129). Заслужава да се отбележи и убедителното разглеждане на превода на „Смъртта на търговския пътник” на български език, с което завършва тази глава от изследването.

Корнелия Славова продължава с *парадоксалния* успех на „Двама на люлката” от Уилям Гибсън (пред който успех, както тя специално подчертава, американският успех на пиесата бледнее) и „Всичко в градината” от Джайлс Купър / Едуард Олби на българска сцена. Коментарите ѝ за „различните трикове” от времето на „ранния” и „зрелия” социализъм, с които „театралите се опитват да надхитрят партийната цензура” (с. 154), както и за критическите дискурси около постановката от 1996 г., които „сигнализират нормализиране и неутрализиране на ограничителните идеологически или жанрови норми от комунистическото минало” (с. 159), коментари, основаващи се отново на обилен материал от тогавашната театрална критика, са прецизно и убедително поднесени.

Следващата глава на изследването е посветена на рецептивната история на творчеството на Тенеси Уилямс на наша сцена, като авторката подчертава – отново базирано на солиден критически материал, - че в България, също както и в САЩ, американският драматург предизвиква противоречиви и променящи се през годините реакции: само че, разбира се, по причини съвсем различни и тъкмо тези различни причини (наред с техните следствия) са обект на нейния внимателен и последователно проведен анализ в плана на „напасването към „патронажа” на доминиращата власт и идеология”, а насетне в светлината на „необичайните отклоняващи се кодове” според терминологията на Умберто Еко (с. 179 – 188), през естетическите кодове на 70-те и 80-те години (където особен интерес представлява анализът на пространното есе на Кръстан Дянков върху творчеството на Тенеси Уилямс), та до постмодерните (и постсъветски) пренаписвания на Уилямс в края на 20 век. И отново тук следва нещо и прецизно разглеждане на превода – в случая на трите превода на „Трамвай Желание” .

Последната, седма глава от труда се занимава с драматургията на Едуард Олби на българска сцена, като - по възприетия образец - проследява нейната рецепция в САЩ и Европа; впечатление тук правят атрактивните по някак академично непривичен, по-скоро журналистически начин заглавия на отделните подглави („Внимание, секс!”, „Внимание, насилие!”). Заключителните думи внимателно, прецизно и убедително обобщават акцентите и изводите в книгата „от двете страни на театралната и на идеологическата завеса” .

Монографията на Корнелия Славова *Американската драма на българска сцена: театърът като превод на култури* е резултат на дългогодишен труд и отдаденост, което безспорно заслужава уважение. Оставам резервирана към прекалената мащабност на избраната тема и произтичащия от този избор „панорамен” подход. Положително тук си казва думата принципната ми убеденост в релевантността на специфичната литературоведска гледна точка и целенасочената дълбинност на литературоведското / културоведското изследване. В настоящия случай подчертано епическият размах на

авторката води до стремеж към всеобхватност, който някак размива впечатлението от истински стойностните, дълбоки критически наблюдения. А те безспорно са налице. Също така оставам резервирана към твърде традиционното – именно в наш литературоведски контекст – снабдяване на едно изследване с предварително поднесена методологическа подплата: това спокойно би могло да става в хода на разработката. Би ми се искало освен това да видя и някои от възможните връзки с българската драматургия през разглежданите десетилетия. Тези ми съображения обаче не накърняват убеждението ми в стойността на изследването на доц. Славова: то е значим принос – като пионерско, но далеч не само затова – в изучаването на българската рецепция на американската драматургия и американската литература и култура изобщо. Тук ще добавя и двете статии на английски език - “The Critical Reception of Tennessee Williams in Bulgaria,” и “Tennessee Williams on the Bulgarian Stage: Cold War Politics and Politics of Reception”, - публикувани в чужбина и включващи българското присъствие като приемаща култура сред международните рецепционистки изследвания.

Редицата статии на Корнелия Славова през периода след придобиването на доцентура, така както и редакторската ѝ дейност, са недвусмислено доказателство за траен интерес и заслуги в областите на съвременната американска литература, на компаративните изследвания с фокуси върху популярната американска култура и *gender studies*. Специално бих искала да подчертая също така и заслугите на доц. Славова като критик на превода и преводач с дългогодишна практика, допринесъл много – включително и по този начин - за присъствието на американската драма / литература в нашия културен контекст. И съвсем не на последно място бих искала да изтъкна чудесния, жив и гладък български език, на който пише Корнелия Славова.

Доцент Славова има богат опит като преподавател – най-напред в Катедра „Западни езици” и после в Катедра „Англицистика и американистика”. Многобройните курсове, които води както на бакалавърско, така и на магистърско равнище естествено се свързват с широкото поле на изследователските ѝ интереси. Внушителният брой на нейните

дипломанти свидетелства по безспорен начин за „рецепцията” на преподавателската й дейност.

В заключение, въз основа на всичко, казано дотук, както и въз основа на дългогодишните ми колегиални впечатления, убедено препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на доц. д-р Корнелия Славова заслуженото научно звание „професор”.

10.05.2015 г.

Рецензент:

Проф. д.ф.н. Албена Бакрачева